

MÜŞÎR. MÜŞİR, devlet işlerinde işaret eden, yol gösteren, nasihat ve emirler veren mânasında olup, daha eski islâm ve Türk devletlerinde olduğu gibi, Osmanlı devleti teşkilâtında da mülkî sınıftaki vezirlik derecesine muâdil, askerlik rütbelerinin en yükseğine verilen addır. Lügat mânası ile bu kelime ailesinin diğer müştakları, buna müşabih mânâlar ifâde eden ve ayrıca devlet teşkilâtında da birer istilâh olan müşavir ve müsteşar kelimeleridir. Müşîr, bâzı âlimlere göre, bir unvan olarak, Abbasilerden önce de vardı ve bugünkü nazır veya müsteşar mânâlarında kullanılıyordu. Bu husus bilhassa Ibn al-Tiktakg (nşr. Derenbourg, s. 206 ; trc. Amar, s. 244) 'da sarahatle görülmektedir. Ancak Halil al-Zâhiri (nşr. Ravaisse, s. 106, 114), eskiden, silsile-i merâtibde dördüncü derecede bulunan ve bu suretle açıkça vezirden tefrik edilen me'mûrun *müşir* unvanını taşıdığını bildirmektedir. Bu unvanın tam ve kat'î karşılığı ve tarifi hakkında faz'a bir bilgiye sahip olunmamakla beraber, bir istilâh olarak ve tavsifi mâhiyette,

ekseriya vezir ile birlikte ve onun müteradifi
şeklinde
kullanıldığı söylenebilir (Makrizi, nşr. Wiet, IV, cüz
I, s.
20, 74; krş. Nöldeke, *Die Erzählungen von Mäuse? könig
und seinen Ministern*, Göttingen, 1879, s- 53: *müşir
nâşih*,
vazîr nâşih). Ibn Haldun 'a göre, vezir hükümdarın bîr
yardım-cısıdır, fakat Mâvardi 'ye göre (*Les statuts
gouvernementaux*, trc. Fagnan, Alger, 1915 s. 43 v.d.),
vezir imâmın, yâni hükümdarın müşaviri değil,
memurudur. Eğer Ibn al-Tik-takâ'nın verdiği
malûmat
doğru ise, Memlûk divânında bu tâbirin daha
eskiden
bulunduğunu kabul etmek lâzımdır ki, bu divânın
usûl ve
teamüllerinde vezirin parlak unvanları arasında
müşir aldavla
(yahut *müşir al-sal-şana* veya *müşir al-mulük va 'lsaliana*
) de j bulunmakta idi (bk. Kalkaşandi, VI, 70). I
Muhteme'.en Selçuklular vâsıtası ile gelen bu
kullanılış
şekli, daha sarîh olarak, Osmanlı , divânına, divân-ı
hümâyûndaki inşâ üslûbuna ; girmiştir. Filhakika
musir
kelimesi, vezirin : bir sıfatı olarak, bidayetten
itibaren,
Osma'n-: lı vezirlerinin elkabı arasında ve ona bir l
ehemmiyet atfetmek üzere kullanılmış, hemen
dâima

„düstûr–i mükerrem müşîr–i mufahham n:zâmü'.–
â!em"

şeklinde, vezire âit bir vasıf sayılmıştır. 18
rebiü'evvel

951 (9 haziran 1544)'de Ezdin kadısına yazılan bir
hükümde, sadrâzam Sü'.eyman Paşa'dan veya 1078
(

1667/1668)'de yazılan bir nişanda vezir
kaymakam

Mustafa Paşa 'dan bahsedilirken, kullanılan aynı
terkipler

buna bir misâl olarak zikredilebilir (krş. *Başvekâlet
arşivi,*

Kâmil Kepeci tasnifi, Rumeli ahkâm defteri, nr. 62,
s. 269

; aynı tasnif, divân–ı hümâyûn nişan kayıtları, 180
numaralı defter, s. 27), Diğer taraftan *müşir*

kelimesinin

tamamen askerî mâ8*

4 MÜŞİR.

nada ve sipehsalâr müteradifi olarak kullanıldığı da
görölmektedir. XIV. asırda Orhan Gâzî'nin, oğlu

Süleyman Paşa'yi divân–ı hümâyûnda „müşîr ve
sipehsalâr" tâyin etmesi, memâlik–i mahrûsa

ahâlisinin

onu „umûrda müşîr alelîtlak" bilmelerini istemesi
buna

bir delil sayılabilir. Feridun Bey 'in kaydettiği bu
vesikadan (*Munşâ'ât al-salâtin*, I, 69 v. d.) aslı

olmadığı takdirde bile, hiç değilse, bu tâbirin XVI.
asırda bu mânâda telâkki edildiği anlaşılır. Bu

unvan,

XVII. asırda sadrâzam tarafından İran vezirlerine

gönderilen mektuplarda da „müşîr-i müşteri tedbir, müşîr-i müşteri fitrat... "gibi terkipler içerisinde kullanılmakta

idi (bk. *Nâme-i hümayûn defterleri*,

Başvekâlet arşivi). XVIII. asırda, müşîr unvanının ve daha ziyâde, bunun isim mensubu ile zarf şekillerinin

müşîrî, müşîrâne, gibi, düstârî ve düstûrâne, hidivî ve hidivâne tâbirleri yanında daha ziyâde teşmil edilerek,

eyâlet valileri, müstahkem mevkî muhafızları veya her

hangi bir bölgenin muhafazasına me'mûr olanlar hakkında

da kullanıldığı, msl. Karaman valisi Seyyid Ali Paşa 'ya „maiyet-i müşîrîlerinde" bulunan bir kimse hakkında, Inebahtı muhafızı vezir Abdullah Paşa 'nın

„uhde-i müşîrî-lerindeki" bir vazifeden, Rusçuk seraskerinin „tahrirât-ı müşîrîlerinden" ve bir bölgenin

muhafazasına me'mûr mîr-i mirandan Kadı İbrahim Paşa'nın „cânib-i müşîrîlerine" müteallik bir meseleden

söz edildiği görülmektedir (krş. ve tafsilât için bk. 1186= 1772 tarihli Babiâli mektubî-i sadr-ı âli kalemi,

nr. I ve 1209 = 1794 tarihli sadâret mektupçuluğu nr. 10

defterleri, Başvekâlet arşivi, Kâmil Kepeei tasnifi). Mahmud II. devrinde, bilhassa vak'a-i hay-riyeden (1826) sonra, müşîr unvanı hakikî bir rütbe ve

kıymet oldu. îik olarak resmen 26 muharrem 1248
(25
haziran 1832)'de ihdas edildiği görülen müşîrlik
(
Zeki Pâka-hn, *Tarih deyimleri*, XVI, s. 636), aynı sene
içinde, „gerek nizâmca ve gerek hizmet-i şahanede
meşhûd olan sıdk ve istikâmeti ikti-zâsınca her
türlü
liyâkat ve ehliyeti" esbâb-ı mûcibesi ile Ahmed
Fevzi
Paşa 'ya rütbc-i vezâretle müşîr-i asâkir-i hâssa
unvanı
tevcih ve kendisi bilcümle asâkir-i hassanın alay,
liva ve
feriki üzerine en büyük zabıt itibâr olmak üzere
me'mûr
edilmiş idi ki, sadrâzam değiştii zaman da hatt-ı
hümâyûn bu hâssa müşîri vâsıtası ile Bâbiâliye
gönderilip, alâkalılara teblîg olundu (krş. Lutfî,
Tarih,
IV, 23> 64. 78). Ertesi sene (1249 = 1833), Halil
Rifat
Paşa 'nın Tophane müşîri unvanı ile müşîr
olduğunu
görüyoruz (Lutfî, *ayn. esr.*, s. 140). 1251 (1835)
'd®
görülen lüzum ve mevcut rütbelerin
teşrifatça vuku bulan karışıklıkları üzerine, ilmiye,
askeriye ve kalemiye nizâm lâyihası neşr-edildiği
zaman
„müşîrlik ve vezâret rütbe-i saniyesi" en başta
geîmekte, seraskerlik makamı da „seyfiye"

mertebelerinin sonuncusu olmak hasebi ile, bu sırada ve rütbede itibâr olunmakta idi ki, bu diğerk bir tâbir ile, „asâkir-i mansûre-i şahane müşîri" idi ve bu suretle askerî sınıfta „has-sa" ve „mansûre" müşirleri olmak üzere, iki müşîr bulunuyordu (Lutfî, V, 26, 28, 50). Çok geçmeden, müşirlik tevcihî rütbe-i û'â eshâbı-na da yapıldı. Bu hususta sâdır olan hatt-ı hümâyûnda, bu rütbede bulunanların da devletin en büyük hizmet ve makamlarına me'mûr olmaları itibârı ile, lâzım gelen nüfuz ve haysiyetleri için bundan sonra müşirlik ve vezâ-ret-i rütbe-i ceîlesinde addolunmaları bildiriliyor, bunların aynen vezâret ve müşirlik rütbesini hâiz olarak, fakat seyfiye mertebeleri gibi paşa unvanını taşımalarına hacet bulunmayarak ve kethüdâlık ile reis-ü!-küttâblık gibi eski tâbirlerden de sarf-ı nazar edilerek, kethüdâlık hizmeti için „umûr-ı mülkiye nazırlığı" ve riyaset için „umûr-ı hâriciye nezâreti" isimlerini almaları, diğerk taraftan mânsûre defterdarlığı ile darphâne-i âmire

defterdarlığının da, adlarını değiştirmelerine lüzum olmaksızın,

yine müşirlik derecesinde bulunması lüzumu ifâde olunuyordu ki, ilk olarak, vezâret ve müşirlik rütbeleri ile umûr-ı mülkiye nazırlığına Mehmed Said

Pertev, umûr-ı hâriciye nazırlığına Ahmed Akif, mansûre defterdarlığına Abdurrahman Nafiz ve darphâne-i âmire defterdarlığına da Seyyid Ali Rıza Efendi 'ler, paşa unvanını almaksızın, tâyin edilmişlerdi

ve böylece, kapudân-ı deryalık da dâhil olmak üzere,

belli-başlı devlet makamlarını müşîr rütbesini hâiz zevat

işgal etmiş bulunuyordu (Lutfî, *ayn. esr.*, s. 29, 30, 43).

Ertesi sene rebiülevvel 1252 = haziran 1836) sabık kaymakam

Ahmed Hulûsî Paşa, müşirlik rütbesi ile, hâriciye nezâretine me'mûr olduğu zaman, esasen müşîr

rütbesini taşıyan mü!kiye nazırına da paşa unvanı verildi

ve Pertev Efendi 'ye Pertev Paşa denildi (Lutfî, *ayn. esr.*, s. 48). Aynı sene zarfında (1252 = 1836)

m ü ř i r unvanının yeni bir tevcih şeklini görüyoruz.

řöyle ki, uhdesinde Sivas Raklja ve Diyar-bekir eyâletleri ile maâdin-i hümâyun emâneti bulunan sabık

sadrâzam vezir Reşid Mehmed Paşa 'nın o sırada vefat

etmesi ile, münhal kalan bu vazifeler, Kütahya feriki Çerkeş Hafız Paşa'ya „vezâret rütbesi ve Sivas müşirliği" unvanı ile tevcih olunmuş idi. Aynı suretle, bir kaç vazife bir şahıs uhdesinde birleştirilmek sûretile, msl. „eyâlet-i Cezayir kapuâdn-ı deryalık ve redif-i hassa-i eyâleti**MÜŞİR.**

Hi

Hüdâvendigâr müşirliği, Kocaeli, Karesi, Eskişehir sancakları muhâssıllı ve kereste nezâreti inzimamı ile"

bir müşîre, asâkir-i Tophâ-ne-i âmire müşirliği, Trablusgarp

eyâleti ve Alâiye sancağı ilhakı ile" diğer bir müşîre, „redif-i mansûre ve eyâlet-i Ankara müşirliği,

Kangırı (Çankırı) ve Kastamonu, Viranşehir, Çorum

sancakları muhassıllıkları ile birlikte" bir başka müşîre,

„redif-i mansûre-i eyâlet-i Konya müşirliği Niğde, Akşehir, içel sancakları ilhakı ile,, bir diğerine,

„redif-i

mansûre-i eyâlet-i Erzurum müşirliği Van eyâleti ve

Muş sancağı ilhakı ile" Es'ad Paşa 'ya, „redif-i mansûrei

eyâlet-i Edirne müşirliği" Mustafa Nuri Paşa 'ya" ve nihayet „redif-i mansûre-i eyâlet-i Aydın müşirliği

Saruhan, Menteşe ve Suğla sancakları muhassıllıkları

inzimamı ile" Yâkub Paşa 'ya verildi (tafsilât için bk. Lutfî, *Tarih*, V, 62, 63, 68, 74). Bir aralık, bâzı sancaklar birleştirilerek, elviye-i hamse müşirliği de ihdas olunmuştır. Ayrıca eîviye-i selâse müşiri, elviye-i erbaa müşiri gibi, müşirlikler de var idi. Keza aynı mevkiin, müşirliğinden ayrı olarak, bu devirde ferikliği de bulunabiliyordu (Ma-raş eyâletinin Sivas müşirliğine ilhakı ile muhassih bulunan Süleyman Paşa 'ya „redif-i mansûre-i Sivas ferikliği" tevcihi hakkında bk. Lutfî, V, 70, 94; bir de Ankara ferikliği hakkında bk. Başvekâlet arşivi, Kâmil Kepeci tasnifi, sadâret kethüdâlığı kâtibi kalemi defteri [1255 = 1839], nr. 50 mükerrer). 1253 (1837)'te hâriciye nezâreti inhilâlinde, Londra sefiri ve hâriciye müsteşarı Mustafa Reşid Bey (Büyük Reşid Paşa) paşalık unvanı almayarak, eskisi gibi, vezâret ve müşîrî rütbesi ile hâriciye nâzın oldu. Fakat Akif Efendi, Pertev Paşa 'ma azü ile, mülkiye nezâretine getirildiği sırada, vezirlik ve müşirlik rütbesi ile birlikte, paşalık unvanını da aldı ve nezâretin adı da „dâhiliye nazırlığı" olarak değiştirildi (Lutfî, *ayn. esr.*,

s. 91). Aynı zamanda evvelce müşir ve vezir rütbesini alması uygun görülen mansûre defterdarı da j aşalık unvanı ile mâliye nâzın oldu ve bundan sonra mâliye nâziriarı „müşîr-i mâliye" itibâr edildi. Sâdece, darphâne deftercarhğı müşirlik unvanı ile, fakat paşa denilmiyerek, Hasib Efendi uhdesinde kaldı s Lutfî, *ayn. esr.*, s. 99, 104 v. d.; 1265 'te vefat eden ibrahim Sâib Paşa 'an mezar kitabesinde kayıtlı „müşîr-i mâliye" tâbiri hakkında bk. *Eyyûp mezar kitabeleri*, Mesut Koman koleksiyonu). Lüzum ve ihtiyaç görülünce, yeni müşirlikler ihdas olunuyor ve bir bölge muhafızlığına bâzı yerlerin ilhak ve ilâvesi ile, bir eyâlet teşkil ve buraya bir müşir tâyin ediliyordu (1254=1838 Niş muhafızlığının, civarındaki bâzı yerlerin ilhakı ile, eyâlet hâline gelmesi ve müşirliğine de Bahr-i Sefid boğazı muhafızı ferik Vâsıf Paşa'nın vezâret rütbesi ile tâyini hakkında ve 27 recep 1255 = 6 teşrin I. 1839'da burasının „redif asâkir-i mansûre-i eyâlet-i Niş müşirliği" itibâr edilerek, başına sabık Silistre müşirinin getirilmesi hakkında bk.Lutfî,-V, 139; Başvekâlet arşivi, Kâmil Kepeci tasnifi, muhtelif, Radomir

kazasının sicil defteri, nr. 845). Abdülmecid devrinde, en yüksek hükümet cihazı olan ve bir nevî vekiller hey'etine tekabül eden „meclis-i hâs" 'ta sadrâzam ve şeyhülislâmdan başka, vezir rütbesini hâiz 11 müşîr bulunuyordu; ayrıca yüksek türbeli 3 me'mûr da var idi (krş. Bianchi, *Le premier annuaire impirial de l' Empire Ottoman*, Paris, 1848, s. 7; 1281 = 7555 senesi *Devlet salnamesi*). Ancak zamanla nazırlar için artık müşîr unvanı kullanılmadı ve bu rütbe daha ziyâde taşradaki idârî-askerî ve mâlî işlerin başında bulunanlara hasredilerek, bu mevkie getirilenlere itibâr kazandırıldı. Filhakika tanzimâtın ilânı ile, mülkî, adî ve mâlî işlerde ıslâhat yapılarak, eyâlet, liva ve kazalara zaptiye me'mûrları, defterdar ve muhassıllar gönderildikten sonra da, bir çok engeller yüzünden, matlup netice hâsıl olamamış ve bunun üzerine 1258 (1842) 'de, adî kanunların te'sisi ve idare usûlünün tâdili maksadı ile, her eyâlette mülkî işler ile mâlî hususlar birleştirilip, bir müşirin uhdesine tefviz olunmuş idi. Eyâlet müşiri, sancaklara, bir buyurultu ile, icâbına göre, ferik veya liva paşalardan birini kaymakam tâyin

etmekte, bunların azl ve tebdilleri ile ikâmet merkezlerini değiştirebilmekte idi. Eyâletin liva, kaza ve köylerindeki âşârın müzayede ve ihalesini maiyetindeki defterdar vâsıtası ile yaptıran ve bir kısım gümrük rüsumatını mahallerinde taliplerine taahhüt ettiren müşîr, eyâletin rü-ûm-i ihtisâbiyesini hazîne tarafından gönderilecek tarifeler mucibince, bizzat tahsil ettirerek, bunları husûsî me'mûrlar vâsıtası ile, hazîneye teslim vazifesi ile mükellef idi. Diğer taraftan bu müşirler, maiyetlerinde bulunan liva kaymakamları ve kaza idarecilerine, kendilerine gönderilen yeni çıkan kanunlardan birer nüsha yollayarak, bu kanunların hilâfında hareket edilmemesini te'-min etmekte, liva ve kazalardaki maiyetleri ile birlikte, memleketin hüsn-ü idaresine ve ahâlinin emniyet ve istirahatine çalışmakta idiler (müşirlere verilen ve 11 esâsı ihtiva eden mufassal talimatname için bk. Topkapı sarayı arşivi, nr. E. 1430). Bir müddet sonra, müşirlik unvanının askerî bir rütbe olarak husûsîleştiği, silsile-i merâtipte mülkiye

sınıfındaki vezir, ilmiye sınıfındaki sudur

(kazas846

' MÜŞİR.

ker) rütbelerine muâdil vaziyette ve askerî sınıfın

en

yüksek mertebesi mevki ve derecesini aldığı

görölmektedir.

1281 (1864/18.65.) 'de saltanat-ı seniye vükelâsı

ve

meclis-i hâs âzası kamilen vezir ve müşîr

rütbesinde

oldukları gibi, meclis-i vâlâ-i ahkâm-ı adliyede de

reisten başka 6 âza müşîr idiler. Ayrıca zaptiye

müşiri

ve birinci hassa ordusu müşirliği inzimamı ile

serasker,

ikinci, üçüncü, dördüncü, beşinci ve altıncı ordu

müşirleri bulunuyordu (krş. devlet salnamesi,

1281).

Bunlar bilfiil asâkir-i şâhâne kumandanı olan

vükelâ ve

Müşîrân idiler ki, kapudân-ı derya ile Tophane-i

âmire

müşiri de bunlar meyanına dâhil idiler, müşirler

arasında ticâret ve nâfianâzırı, meclis-i -vâ'.â

âzası,

Kür-distan Yanya valileri ve bulunmakta idi (krş.

1282=1865/1866 askerî salnamesi). Bundan dört

sene

sonra (1870),serasker-i hassa ve nizâ-miye-i

şahanenin

fiilî bir müşîr kumandasında ve birinci orduy-ı

hümâyûn müşirinin serdâr-ı ekrem olduğunu,
altıncı
orduy-ı hümâyûn kumandanlığında Bagdad valisi
Midhat Paşa 'nın bulunduğunu ve ayrıca askerî
sıfatı

hâiz iki müşirin mevcudiyetini görüyoruz (krş.
1286

tarihli askerî salname). 1875 'te birinci orduy-u
hümâyûn müşîri, bundan beş sene evvel miralay
rütbesinde görünen, şehzade Yusuf Ized-din
Efendi Mir

ve sadrazamlık makamı ile seraskerlik demek olan
sipehsâlârlık fiilen asker olan Hüseyin Paşa
uhdesindedir, kayma-kam-ı ser-askerî mevkiini
diğer b

r müşîr olan Abdülkerim Nâdir Paşa işgal
etmektedir.

Vükelâ içinde ayrıca bahriye nâzın fiilen asker olan
müşirdir, 7 ordu müşîri ile dâr-ı şûrây-ı askerî reisi
ve

harbiye dâiresi re'si de müşîr idiler. Dikkate değer
olan

cihet bu tarihte askerî sıfatı hâiz olan müşirlerin
sayısının 19'a çıkmış olmasıdır (krş. 1291 tarihli
askerî

salname). 1891'de müşirler cedve'inde başka bir
tasnif

görölmekte olup, mâbeyn-i hümâyûn müşirliği ve
yâver-i' ekremlik mevkiî ihdas ve bu vazife müşîr
Gâzî

Osman Paşa 'ya tevcih edilmiş idi. Bir de içlerinde
sadrâzam Cevad Paşa ile bahriye nazırının
bulunduğu 8

yâverân-ı ekrem-i hazret-i şehriyârî, keza içlerinde serasker Rıza Paşa ile hassa or-du-i hümâyûn müşîri

Rauf Paşa ve Gâzî Ahmed Muhtar Paşa 'nın da bulunduğu, aynı zamanda bir kısmı teftiş-i askerî komisyon-ı âlîsi âzasından olan 'fahri pâd'sah yaveri 14

müşir mevcut idi. Pâdişâhın bir nevî yaveri unvanı ile

Tophane müşîri ve mekâtib-f askerîye nazırı Zeki Paşa

görülmekte idi (1309 senesi askerî sâ'nâme; 1302

=

1886'da 7 vilâyet valisinin müşîr olduğu hakkında bk.

Sâlnâme-i nezâ-rei-i hâriciye, def a-i âlâ). Bir kaç sene sonra

ise, pâdişâh yaverleri arasına, müşîr rütbesi ile, Rumeli

fevkalâde kumandanı ve Suriye valisi de girmekte ve

bunların sayıları 24'e çıkmakta idi. Ancak bu defa fahri

yaverler müşîr rütbesini hâiz olmayıp, sâdece ferik unvanını taşıyorlardı (krş. 1313=1895/1896 senesi askerî salnamesi).

Meclis-i vükelâ azasına vükelây-i fihâm denildiği gibi, müşirlere de dâima müşîrân-ı izam denilmekte idi.

Müşîriyet, müşîrî veya müşirlik bu unvanın me'mûriyet

ismi olarak kullanılırdı. Müşirlere elkab-ı resmiyeden

hitap şekli „devletlû efendim hazretleri" ve serdâr-ı ekrem olduğu takdirde „devletlû re'ietlû efendim hazretleri" idi. Abdülhâmid II. devrinde müşirlik fermanı feriklikten terfi edenlere, husûsî bir merasim

ile, verilir ve müşirlik menşuru da denilen bu fermanda

adı geçen in liyâkat ve meziyetleri zikredilerek ve kendisine „düstûr-ı m'ükerrem müşîr-i mufah-ham nizâm-ül âlem" şeklindeki mûtâd hitap yapılarak, nereye ve hangi tarihten itibaren müşîr tâyin edildiği

bildirilirdi (Tesalya Yenişehir kıtaatı feriklerinden Hidâyet Paşa 'ya 22 safer 1297 = 4 şubat 1880 tarihinde

verilen müşirlik fermanı bu hususta bir misâl olarak

zikredilebilir, bk. Behic Ergin koleksiyonu; bir müşirlik fermanının tasviri hakkında keza bk. M"ie Kıbrıslı Mehmed Paşa, *30 ans dans les harems d'orient*, Paris, 1875, s. 126).

Meşrûtiyet devrinde rütbelerin tasfiyesi sırasında müşirlerden de tasfiyeye uğrayanlar oldu ve bu husustaki kararlara uyularak, tevfi kan yeniden müşirlik

tevcihi de durduruldu. Meşrûtiyetin ikinci senesinde (

1909) ordu kumandanları arasında dördünün müjîr

olduğu ve âyân âzası arasında da, biri Gâzî Ahmed Muhtar Paşa olmak üzere, 3 tane müşîr bulunduğu görülmektedir. Harbiye nezâreti ve erkân-ı harbiye-i

umûmiye dâiresi erkânı arasında müşîr rütbesinde kimse yok idi (krş. *Nevsâl-i osmânî*, 1325). Umûmî harpte (1914 —1918), eski müşirler daha önce kamilen tekaüde sevkediidiği cihetle, Osmanlı ordusunda müşîr rütbes'nde kumandan mevcut değil idi. Daha evvel Mahmud Şevket Paşa 'ya, bilâhare mütâreke devrinde İzzet, Salih ve Ali Rıza Paşa'Sara müşirlik tevc'hi ise, onların sadârete tâyinleri sebebi ile vuku bulmuş idi.

Türk istiklâl muharebe'eri esnasında Mustafa Kemâl Paşa (bk. mad. ATATÜRK) 'ya husûsî bir kanun ile tevcih edilen mü;îrlik rütbesi Türkiye cumhuriyetinde de devam etti ve müteakiben erkân i harbiye–i umûmiye reisi Fevzi Paşa (Çakmak) 'ya müşirlik verildi. Bil'âhare askerî rütbe'erin yen'den tespiti sırasında müşîr kelimesi m a r e ş a l olarak değiştirildi.

MÜŞİR — MÜŞTERİ. «47

Hâlen Türkiye ordusunda müşîr rütbesinde kumandan bulunmamaktadır.

Mısır'da hidivlik idaresi devrinde de mü–ş i r unvanı var idi. Bu rütbe, mülkî ve askerî bir tefrik gözetmeksizin, en yüksek sınıfa âit bir unvan olarak kullanılıyordu ; hattâ esas itibârı ile, mülkî bir rütbe sayılmakta olup, hidivlik ailesinin bütün prensleri bu

unvanı taşımak hakkına sahip bulunmakta idi. İran 'da

m ü ş î r unvanı nadiren kullanıldı. Bununla beraber,

müşir al-davla Şah Naşir a!–Din 'in bir yaverinin unvanı

idi (krş. Février, *Trois ans à la cour de Perse*, s. 135 v. d).

B i b l i y o g r a f y a : J. Deny, *Sommaire des archives turques du Caire* (Kahire,

1930), bk. *müşîr*; Şam'da bugünkü kul lanılışı için bk. Saussey, *Les mots tarcs dans le dialecte arabe de Damas* (*Mel. de*

VInst. fr. de Damas, I, 1929, s. 117); Mahmüd 'İzz a!–D;n Sami, *Kitâb Hizânat alma'lümât*

(Univ. kütüp. nr. T 6882); 1310=

1894 senesine âit müşîr rütbeli yâverânın fotoğraf ve terccme–i hâlleri, Üniv. kütüp.

nr. 91041; Ziya Şâkir, *Tanzimattan sonra Osmanlı nizâm ordusu tariki* (istanbul,

J957). (M. TAYYİB GÖKBİLGİN.)